

DRŽAVNI GRBOVI DUBROVAČKE REPUBLIKE

Vito Galzinski

Kad se spominje »dubrovački grb«, skoro se redovito misli na onaj s osam naizmjeničnih plavih i crvenih pojaseva. Takvoj isključivoj, kako ćemo vidjeti, i netočnoj predodžbi grba pridonijelo je pomanjkanje heraldičkih istraživanja na području bivše Republike Dubrovačke, koja obiluje heraldičkim spomenicima.¹

O dubrovačkoj heraldici nemamo literature, osim nekoliko šturih bilježaka u časopisima i novinama, ali to je nedovoljno da bi se dobila točna i sveobuhvatna slika o razvoju te pomoćne povijesne nauke. Jedini vrijedan ali nepotpun rad, koji se odnosi na grb Republike Dubrovačke, naći ćemo kao posebno poglavlje kapitalnog djela »Dubrovačka numizmatika« knj. I od Milana Rešetara, pod naslovom »Zastave i grb dubrovačke republike.«² Stoga ću se u daljnjem izlaganju osvrnuti na taj rad i iznijeti neka zapažanja koja su promakla M. Rešetaru, koji je bio izvrstan numizmatičar, a heraldikom se zanimao samo onoliko koliko mu je bio neophodno u numizmatičkim istraživanjima.³

Dok je Dubrovnik bio pod bizantinskim vrhovništvom, koje završava 1205, nije imao svoga grba, pa ni grba vlasti kojoj je bio podložan, i to iz jednostavnog razloga što je heraldika početkom XIII stoljeća u zapadnim zemljama bila tek u povoju, a istok je gotovo nije ni poznavao⁴ premda je većina heraldičkih simbola (lav, orao, bazilisk, ljljan itd.) prenesena s istoka na zapad.

Tek za vrijeme mletačke vrhovne vlasti (1205—1358) može se govoriti o začecima heraldike u Dubrovniku. Kao u svim krajevima koji su bili pod mletačkom dominacijom, tako su i Dubrovniku Mleci nametnuli svoj simbol — lava svetoga Marka. To nam potvrđuje naziv istočnih gradskih vrata kod carinarnice, koja se onda nazivahu »Porta leonis« a spominju se u Statutu 1272. g. Sigurno je da su se Dubrovčani oslobodili tog grba kad i posljednjeg mletačkog kneza Marka di Tomasa Soranza 1358. godine.

Ramiro Bujas u svom prilogu u »Rešetarovu zborniku« spominje jednu kamenu ploču dimenzije 63 x 51 cm s reljefnim mletačkim krilatim lavom

koju je pronašao u prisutnosti don Nika Đivanovića i Iva Sarake u jednoj ćeliji nekadašnjeg samostana svete Marije.⁵

Treći poznati primjerak toga heraldičkog znaka mletačke dominacije na teritoriju Republike Dubrovačke nalazi se u Ponikvama na Pelješcu. Romanički reljef mletačkog lava s knjigom u šapi i s natpisom »Pax tibi Marce« služi danas kao mjesna česma, pa je ploča probušena i kroz nju protječe voda. Nisam mogao ustanoviti kada je i odakle tu prenesena, ali sigurno nije in situ.

Sredinom XIV stoljeća na prijelazu između mletačke dominacije i vrhovne vlasti Ugarske, Dubrovnik je počeo upotrebljavati grb koji dosad u domaćoj literaturi nije spominjan, a ne nalazimo mu potvrdu u arhivskim dokumentima. To je grb u čijem je polju gotičko slovo R. U heraldici nije rijedak slučaj da se jedno ili više slova koristi kao heraldička slika odnosno simbol.⁶ Zaista, takav se heraldički simbol nalazi na bakarnom dubrovačkome novcu minci, kovanom oko 1350. Po mišljenju Rešetara, to je početno slovo riječi Ragusa. Isto se ponavlja i na mincama kovanim 1436, dok na mincama iz 1440—1449. nalazimo malo drugačije stilizirano gotičko slovo R, ali ovaj put nad slovom je kruna sa tri ljiljana. Nema sumnje da ta kruna predstavlja insignije suverene vlasti, a kako se nalazi nad slovom R(agusa), ne može biti drugo nego da to predstavlja grb Republike Dubrovačke. Potpuno istu takvu krunu nalazimo na pečatu bosanskog kralja Stjepana Tvrtkovića 1446. godine.

Na kući na Pelinama, između Zlatarske i Kovačke ulice, nalazi se gotička bifora koja pri vrhu u sredini ima srcoliki štit. U štitu je gotičko slovo R, jednako onome na prvim mincama, a povrh njega je križić. Cvito Fisković datira tu triforu u XIV ili XV stoljeće, dakle, u isto vrijeme kad su se kovale mince s gotičkim slovom R.⁸ Po samom položaju zgrade može se naslutiti da je nekoć služila kao javna zgrada. Naime, locirana je nasuprot nekadašnjim gradskim vratima svetog Jakova koja su tu postojala do sredine XV stoljeća, a također i u neposrednoj blizini slanice.

Još jednu potvrdu da se zaista radi o dubrovačkom grbu nalazimo u leksikonu numizmatičara Wilhelma Rentzmanna i heraldičara Ottfrieda Neubeckera, u kojem se gotičko slovo R na dubrovačkim mincama tretira kao grb Dubrovnička.⁹

Kako smo vidjeli, upotreba toga grba bila je relativno kratkotrajna. Politički oportunitizam dat će prednost grbu koji je Dubrovnik primio od hrvatsko-ugarskih kraljeva i koji će, upotrebljavan stoljećima, postati tradicionalni dubrovački grb i poslije prekida formalnih veza s hrvatsko-ugarskim vladarima 1526.

Po mišljenju M. Rešetara, »Dubrovnik nije sam sebi stvorio grb (jer bi tada sigurno uzeo u nj svojega sv. Vlaha) nego je od druge strane preuzeo gotov tuđ«¹⁰. Je li takav zaključak Rešetara održiv?

Alko uzmemo u obzir da je kult sv. Vlaha poslije prve polovine XIV st., nastojanjem nadbiskupa Ilije Sarake, imao više politički nego vjerski značaj,¹¹ mora nam biti neuvjerljivo Rešetarevo mišljenje da se lik sv. Vlaha nije koristio u heraldici, kao što je to bio slučaj na zastavama i na novcu.

Ipak, pozivajući se na neke materijalne dokaze i arhivske dokumente, vidjet ćemo da se lik sv. Vlaha nalazio na grbu Republike Dubrovačke istovremeno kad i onaj »od druge strane«.

Prilikom odstranjivanja humusa pod bastionom »Mrtvo zvono« 1974. pronađen je fragment jednoga starog topa koji je zbog eksplozije baruta u bastionu 1667. bio razbijen i zatrpan u ruševinama.¹² Za nas je zanimljivo što se na topu nalazi lik sv. Vlaha na štitu u obliku kartuše kakav se upotrebljavao na grbovima sredinom XV st. Dakle, tu imamo potpunu heraldičku obradu, pa ne može biti sumnje da se zaista radi o grbu.

Osim toga, imamo još raniji dokaz o liku sv. Vlaha u dubrovačkom grbu. Dana 29. lipnja 1427. obavezuju se štitari i slikari Radašin i Radić da će za državu izraditi 200 štitova »bene factos et contestos de bono lignamine et boni magisterii . . . . . et sint bene picti cum coloribus ad insignia beati Blasii . . .«¹³ Kako znamo, štit je osnovni dio grba; kad se njegovo polje ispuni nekom figurom ili počasnim komadom, onda je to kompletan grb.

Dubrovačka vlada unajmila je 1446. Đurđu Brankoviću jednu galiju i jednu galeotu da bi iz Clarenze dovezao Jelenu, kćer morejskog despota Tome Paleologa, koja se udavala za Lazara, Đurđeva sina. Tom prilikom vlada je zabranila zapovjednicima galija da na galije postavljaju druge grbove osim onih »Comunitatis Ragusii et incliti regni Vngarie«. Spominjanje dviju vrsta grbova treba tumačiti tako da se grb »incliti regni Vngarie«¹⁴ odnosi na onaj koji je Dubrovnik primio od hrvatsko-ugarskih kraljeva kao svojih zaštitnika, a onaj »Comunitatis Ragusii« ne može biti drugo nego grb s likom sv. Vlaha.

Osamnaest godina poslije, ili točnije 23. svibnja 1464, kad se Dubrovnik pripremao da dočeka papu Pija II, koji je na čelu kršćanske koalicije imao povesti rat protiv Osmanlija, ali čija je smrt 15. kolovoza iste godine osujetila taj pothvat, Senat je donio propise kako Papu i njegovu armadu treba dočekati. Među ostalim se naređuje da sve lađe i ladice koje pođu u susret galiji na kojoj se nalazi Papa moraju biti okićene grbovima i ostalim svećanim ukrasima.¹⁵ Nećemo pogriješiti ako zaključimo, analogno s odredbom o dočeku Jelene Paleologove, da se radi o istim grbovima.

I sfragistika pruža dokaz da je Republika Dubrovačka grb s likom sv. Vlaha upotrebljavala za svoj državni grb u isto vrijeme kad i onaj koji je primila od hrvatsko-ugarskih kraljeva. Na konzularnim pečatima Republike iz XVIII st. nalazi se čas samo grb s likom sv. Vlaha, a čas i jedan i drugi. Oba imaju osnovne heraldičke elemente: štit i krunu. Tako se na pečatima konzulata u Tunisu, Carigradu, Livornu i u još nekima nalazi grb s likom sv. Vlaha.¹⁶

Dvostruki grb, od kojih je jedan s likom sv. Vlaha, nalazi se i na memorandumu dubrovačkog generalnog konzula u Livornu G. Branca iz kraja XVIII st.

Francuski putopisac Jean du Mont u svom putopisu »Voyage de M. Du Mont, en France, en Italie, en Allemagne, à Malthe, et en Turquie« tiskanom 1699. opisujući Dubrovnik, među ostalim, kaže: »Zaštitnik Dubrovnika je sv. Vlaho i njegov lik se, u tom svojstvu, vidi naslikan na njegovim zastavama i barjacima. U stvari slikaju ga gdje god je uobičajeno da se slikaju sveti

zaštitnici. Njegov lik služi i kao grb (sic!) grada Dubrovnika i svuda se u tu svrhu koristi«. ¹⁷ Ovo svjedočanstvo je važno zato jer du Mont razlikuje slikarije sv. Vlaha gdje »god je uobičajeno« od upotrebe lika kao heraldičke figure.

Možda je Austriji, kad je svojim dekretom 4. V 1863. dala Dubrovniku grb s likom sv. Vlaha (nešto preinačenim i s crnim orlom), taj stari grb bio prihvatljiviji od onoga starougarskog.

Možda će zauvijek ostati otvoreno pitanje kada je Dubrovnik počeo upotrebljavati grb hrvatsko-ugarskih vladara Arpadovića, koji je u heraldici poznatiji pod nazivom starougarski, a sastoji se od osam crvenih i srebrnih pojaseva.

Noviji povjesničari Skurla¹⁸ i Gelcich¹⁹ smatraju da se taj starougarski grb počeo upotrebljavati u Dubrovniku od vremena Ljudevita Velikog 1358. kad je Dubrovnik prihvatio zaštitu hrvatsko-ugarskih kraljeva. Rešetar je u tom pogledu rezerviran te za upotrebu toga grba od 1358. kaže »po svojoj prilici«. ²⁰ U prilog mišljenju Skurle i Gelcicha može poslužiti povelja hrvatsko-ugarskog kralja Ladislava od 6. svibnja 1456. kojom kralj daje Dubrovniku grb sa pticom feniks na plavom polju, ²¹ s tim da može i nadalje upotrebljavati grb koji su i dotad upotrebljavali. ²² To se zasigurno odnosi na starougarski grb.

Tako Jakov Lukarević, opisujući grb na glasačkim kutijama u Velikom vijeću 1604. godine, kaže: »arme de' Rausei, donategli da' felici Rè d'Vngaria«. ²³ Dakle, Lukarević spominje više kraljeva, a ne samo jednog, pa bi se to moglo odnositi na Ljudevita Velikog i na Ladislava.

Ali i prije Ladislavove povelje iz 1456. imamo dokaz o upotrebi starougarskog grba u Dubrovniku. Naime, 25. veljače 1412. obavezuju se Pribislav Bogdanović i Vlahuša Radičević da će Pasku Rastiću u dvorani njegove kuće izraditi uz ostale radove i grb ugarskog kralja. ²⁴

Prije nego prijedemo na povijesni razvoj toga grba, i da bi bile shvatljivije sve modifikacije kroz koje je prošao u toku stoljeća u Dubrovniku, potrebno je dati neka objašnjenja s aspekta heraldike.

Prilikom blazoniranja predmetnog grba dosad se u nas govorilo i pisalo: »na crvenom polju četiri srebrna pojasa« ili »na srebrnom polju četiri crvena pojasa«, što ne odgovara stručnom opisu grba jer bi u tom slučaju premaz (boja ili metal) na polju štita morali u glavi i u podnožju štita biti jednaki. Stoga ćemo blazonirati ovako: »osam srebrnih i crvenih pojasa« gdje je u glavi štita srebrni pojas, ili »osam crvenih i srebrnih pojasa« gdje je u glavi štita crveni pojas. ²⁵ Tako autentični starougarski grb ima osam crvenih i srebrnih pojasa, ali prešavši u Dubrovnik — iz nepoznatih razloga i u najviše slučajeva — dobio je obratni raspored premaza, odnosno glava štita je srebrna, a podnožje crveno. Izgleda da Dubrovčani nisu o tome vodili mnogo računa, pa je ta druga modifikacija prevagnula.

Međutim, ima nešto drugo što se u posljednjih osamnaest decenija uvuklo u današnju predodžbu dubrovačkog grba, što ga po osnovnim zakonima heraldike diskvalificira kao grb. To je osnovna greška zamjene srebrnog metala s plavom bojom. Naime, jedan od nepromjenljivih zakona heraldike jest da se boja i boja te metal i metal ne mogu u grbu spajati.

Kako je došlo do takve pogrešne interpretacije, vidjet ćemo kasnije, a sada ćemo na temelju historiografije i heraldičkih spomenika iz vremena Republike pružiti dokaze da su pojasi na dubrovačkom grbu bili srebrni, a ne plavi sve do pada Republike.

Pravo upotrebe starougarskog grba nije bio privilegij samo Dubrovnika. Ugarski vladari takav grb dodjeljivali su i nekim drugim gradovima, osobito u Češkoj i Slovačkoj. Tako je u XV st. grb s osam crvenih i srebrnih pojaseva dobila Banska Bystrica koji do danas nepromijenjen služi kao službeni gradski grb. Isti slučaj je u češkim gradovima Bardejevu, Prešovu, Kremnici, koji su starougarski grb primili 1453. od Ladislava, a Košice 1502. Svi su ga sačuvali do danas kao dio gradskog grba.²⁶

Što se tiče dubrovačkog grba, osvrnut ćemo se na onu grupu grbova kojima su nedvojbeno pojasi srebrni i crveni ili crveni i srebrni.

Jakov Lukarević prilikom već spomenutog opisa glasačkih kutija u Velikom vijeću ovako opisuje grb na njima: »I bossoli ouero i vasi con bell'artificio fatti due vno et difesi da quattro sbare bianche in campo rosso, arme de' Rausei...«²⁷ Dakle, Lukarević svjedoči 1604. godine o grbu s bijelim pojasi. Doduše, ovdje se Lukareviću potkrao lapsus u blazoniranju. Naime, heraldička terminologija pod pojmom »sbarra« podrazumijeva poprečnicu, a ne pojas (»fascio«).²⁸ Grb s poprečnicom u heraldici predstavlja bastardnu lozu, a Arpadovići nisu bili bastardi, pa se po tome već vidi da se radi o lapsusu.

U Zavodu za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku pohranjena je tabla vel. 163 x 142 cm na kojoj je islikano 35 vlasteoskih grbova, a povrh njih grb Republike Dubrovačke. Oko grba Republike serpentinasto se širi vrpca s natpisom: REIP. RAGUS. EJUSQ. OPTIMATU INSIGNIA. Potrebno je osvrnuti se na historijat toga grbovnika, koji 1949. nije baš uspješno restauriran. Sumnjivo je kako je na njemu prvobitno izgledao grb Republike. Sada su na njemu plavi i crveni pojasi. Je li prilikom restauracije nepažnjom srebro zamijenjeno plavim?

Kako saznajemo iz jednog arhivskog dokumenta od 27. lipnja 1795. taj grbovnik »il quale dall'antichità si conserva nella Pubca Camera di questa Città«²⁹ služio je i kao dokaz prilikom izdavanja potvrda o plemstvu. Nastao je prije 1666. godine jer na njemu nema grbova porodica primljenih u plemstvo poslije te godine. »Publica Camera« zasigurno se nalazila u palači Divona i vjerojatno je služila za sastajalište vlastele i poznatih nam »akademija«. Takav zaključak proizlazi iz jednog arhivskog dokumenta. Naime, D. Garanjin, generalni administrator za okupirano područje Dubrovnika i Kotora, daje 3. kolovoza 1809. naređenje komesaru policije Frezzi neka ukloni taj »quadro in Dogana con stemmi degli ex-nobili«.³⁰ Već sutradan Frezza snishodljivošću režimskog udvorice javlja da je naredbu izvršio.³¹ Tako je tabla zabačena u neko spremište u Kneževu dvoru i tek je poslije prvoga svjetskog rata pronađena u derutnom stanju. Zauzimanjem konzervatora Lukše Beritića tabla je 1948. dana na restauraciju. Na njoj se raspoznavalo malo grbova, a neki se nisu nikako mogli raspoznati. Teško oštećen bio je i grb Republike. Vjerojatno je bijela boja na njemu posivjela i dobila neku neodređenu patinu,³² pa su prilikom restauracije pojasevi obojeni plavim.

U Historijskom arhivu u Dubrovniku čuva se knjiga prijepisa dubrovačkih zakonskih knjiga. Prijepis je po svoj prilici nastao 1746, a naziva se »Zbornik Iva Sarake« po njegovu posljednjem vlasniku. Ispred prve paginirane stranice zbornika netko je umetnuo četiri lista na kojima su naslikani grbovi Republike i vlastele. Po vrpci s identičnim natpisom kakav je i na gore spomenutoj tabli, redosljedom grbova i oblikom kartuša, očito je da je kao predložak poslužio grbovnik iz »Publica Camera« ali je na posljednjoj strani proširen s grbovima četiriju porodica koje su 1666. i 1667. primljene u plemstvo. Grb Republike u zborniku ima bijele i crvene pojaseve, ali su bijeli pojasevi išarani rijetkim plavim potezima pera. Nema sumnje da je crtač u nedostatku srebra pokušao dočarati rijetkim plavim potezima srebrni premaz. Poznato je da se prilikom restauracije grbova na tabli koristio grbovnik iz zbornika, pa je tako greškom srebrno polje bez mnogo razmišljanja premazano plavom bojom.

Na zlatnom okovu s relikvijom noge sv. Vlaha u relikvijaru dubrovačke katedrale (inv. br. 33) intarzirani su grb Republike u bijelom i crvenom emajlu. Uokolo je natpis SANCTUS BLASIUS 1684. Godina se odnosi na vrijeme kad je okov popravljan na trošak vlade, a to je i godina nastanka toga grba.³³

Kad smo već u relikvijaru katedrale, onda svakako treba spomenuti dva grba s crvenim i bijelim pojasevima koji su intarzirani u mramoru na stupićima ograde. Na ogradi je 1720. radio »architecto et magistro marmorario« Carlo de Francis.³⁴

U lastovskoj crkvi Sv. Vlaha, na baroknoj slici istog sveca na glavnom oltaru nalaze se dva jednaka grba Republike s crvenim i bijelim pojasevima. Prema ocjeni Cvita Fiskovića slika potječe vjerojatno iz 1676. g.³⁵

Također na slici sv. Vlaha u crkvi Sv. Stjepana u Luci Šipanskoj nalazi se dosta oštećen grb Republike s crvenim i bijelim pojasevima.

U potkrovlju općinske zgrade pronađena je 1928. godine jedna slika koju je Senat dao izraditi u počast dubrovačkog vlastelina Vladislava Buće, poslije njegove smrti 1726.³⁶ Sada se ta slika, koja je nekad u Velikom vijeću služila za primjer vlasteli, nalazi u Dubrovačkom muzeju. Uz desnu stranu natpisa na kojemu su spomenute zasluge Buće nalazi se štit u obliku elipse. okomito podijeljen u dva jednaka dijela. Na desnoj strani štita je grb Republike s bijelim i crvenim pojasevima, a na lijevoj grb Buće: na plavom polju je zlatni pojas i na njemu plavi ljiljan.

U Dubrovačkom muzeju čuva se slika koja predstavlja vedutu Dubrovnika prije potresa, a koja je vjerojatno kopija jedne prijašnje slike jer je na njoj potpis kopiste Gio. Bt. Fabri s godinom 1736. U gornjem lijevom uglu je grb Republike sa srebrnim i crvenim pojasevima.

U tu grupu spada i jedna javna isprava pred konac Republike, na kojoj grb nije u bojama nego su boje označene ocrtavanjem (šrafiranjem).³⁷ To je tiskani memorandum dubrovačkih konzulata u Palermu i Livornu. Na njemu su bijeli pojasevi bez ocrtavanja (srebro), a oni koji bi trebali biti crveni, ocrtani su okomitim crticama.³⁸

Najeklatantniji dokaz da je službeni grb Republike Dubrovačke sve do njezina pada bio onaj sa srebrnim i crvenim pojasevima, pruža nam nedavno

otkriveni grb na vratima dubrovačke carinarnice Sponze. Taj barokni grb potječe vjerojatno iz XVIII stoljeća kada su se obavljali neki popravci na palači Divona.

Osvrnut ćemo se na drugu grupu grbova na kojima su srebrni pojasevi »damaskirani«. ³⁹

Na gornjoj galeriji s istočne strane u atriju Kneževa dvora u Dubrovniku nalazi se veliki barokni grb Republike. Tamo je postavljen između 1691—1704. g. kada je na galeriji radio korčulanski majstor Domenico. Četiri pojasa na njemu su damaskirani valovitim crtama, a ostala četiri su glatka, pa se ne može utvrditi koji su pojasevi damaskirani, srebrni ili crveni? Rješenje ćemo naći na grbovima na dubrovačkom novcu, i to na dukatima kovanim 1722—1797, na talirima 1738—1753, polutalirima 1731—1748, i libertinama iz 1791. Naime, na njima je već primijenjen sistem ocrtavanja, ali u isto vrijeme i damaskiranja, tako da je drugi, četvrti, šesti i osmi pojas ocrtan okomitim crticama, što predstavlja crvenu boju, dok su ostala četiri damaskirani, pa su prema tome srebrni pojasevi.

Takav grb istog načina izrade kao što je onaj u Kneževu dvoru nalazi se na naslovnoj strani djela Stjepana Gradića »Peripateticae philosophie pronunciata« tiskanog u Rimu po svoj prilici oko 1634. godine. Još jedan takav grb s damaskiranim srebrnim pojasevima nalazi se na naslovnoj strani djela mrkansko-trebinjskog biskupa Antuna Primija »La lega dell'Honestà, a del Valore« tiskanog u Veneciji 1703.

U nešto drugačijem obliku štita, ali s istim rasporedom pojasa, nalazimo grb Republike na naslovnoj strani misala »Missa propria Sancti Blasii« koji je tiskan o trošku dubrovačke vlade u Praenesti 1717.

I dubrovačke tiskare Occhija i Martecchinija krajem XVIII odnosno početkom XIX stoljeća služile su se klišejem s grbom na kojem su srebrni pojasevi damaskirani, a crveni ocrtani okomitim crticama, kako je to na naslovnoj stranici više puta izdavanog djela Nikole Bone »Praxis judiciaria juxta stylum churiae Rhagusine«.

Vrlo zanimljiv grb Dubrovnika nalazi se u djelu Pavla Rittera-Vitezovića »Stemmatographia sive armorum illyricorum delinatio, descriptio et restitutio« koje je izdano u Beču 1701. Na stranici 35. toga djela prikazan je dubrovački grb sa tri srebrna pojasa na crvenom polju. Ispod grba je distih: *Altera in Adriacis Ragusa Urbs libera terris — Fundit per campum flumina trina rubrum*. Koliki god Vitezović ugled uživao u našoj historiografiji, ne moramo ono o »flumina trina« ozbiljno shvatiti. Treba imati na umu da su to bila vremena kad su se lako stvarale legende da bi se nekoga ili nešto uzveličalo, pa ni heraldika nije od toga bila pošteđena. ⁴⁰

Od Vitezovića takav grb sa tri srebrna pojasa preuzima Hristofor Žefarović u svojoj »Stematografiji« koja je izdana u tehničarstvu u Beču 1741. Naravno, i tu se ponavlja ona priča o rijekama: Polem jeko čerklenim tri rjeki prohodni.

Nameće se pitanje, zašto Vitezović i Žefarović prikazuju grb sa tri srebrna pojasa kad su nam svi poznati dubrovački grbovi sa četiri srebrna pojasa, osim na soldima iz 1780—1797? Rešetar smatra da je pomanjkanje jednog pojasa na soldima uzrok što je »kaluparu bilo teško rezati na uma-

njenom grbu četiri grede«. Možda je baš tako kako kaže Rešetar, jer ima slučajeve da na novcima dinastije Hunyadi broj pojasa na starougarskom grbu varira prema dimenziji novca. Na neki od tih novaca tri su srebrna pojasa, a na jednom je čak sedam srebrnih pojaseva. Zašto su kod Vitezovića tri pojasa, još se ne zna.

Dubrovačka je vlada u posebnim prilikama kad je htjela nagraditi pojedine ugledne i zaslužne ličnosti za učinjene joj usluge, dala kovati medalje od plemenitih metala na kojima je bio ugraviran grb Republike.

Tako Senat 27. veljače 1695. naređuje kapetanu Pavu Rusku da nabavi zlatnu kolajnu s visećim medaljonom, jedan srebrni umivaonik i vrč, sve ukrašeno grbom Republike, te da sve to preda vitezcu Petru Ivelji Ohmučeviću u Napulju kao dar Senata za usluge Republici.⁴¹

U povodu smrti kneza Orsata Vlada Gozze, koji je umro 1798. obavljajući kneževsku dužnost, vlada je dala iskovati medalju s grbom Republike kakav je bio na dukatima i s natpisom *RESPUBLICA RACUSINA*.⁴²

Kad se Filip Bonelli, dubrovački konzul u Barletti, 1801. povlačio iz službe konzula nakon 52 godine, Senat naređuje kapetanu Ivanu Ivelji Ohmučeviću neka nabavi komad srebra s grbom Republike u vrijednosti od 100 napuljskih dukata i neka ga preda konzulu na dar, u znak priznanja za njegovu dugogodišnju službu. Tog istog kapetana Ivelju Ohmučevića daruje Senat 1804. komadom srebra s grbom Republike, u vrijednosti od 100 tvrdih peča za diplomatske usluge koje su on i njegov pokojni brat učinili Republici.⁴³

Sredinom 1803. godine boravio je u Dubrovniku »u svetoj misiji« monsignor Aloysie Mozzi i tim povodom održao tri propovijedi za svu vlastelu iza zatvorenih vrata Velikog vijeća. Njegovim propovijedima bili su toliko zadovoljni, da je Senat odlučio za uspomenu i u znak zahvalnosti iskovati za nj zlatnu medalju s grbom Republike. Radi toga se Senat 13. lipnja iste godine obraća Marottiju, svom pouzdaniku u Rimu, neka dade iskovati medalju prema uputama koje mu šalju.⁴⁴ Medalju je iskovao kalupar J. Hamerani, a na njoj je grb Republike s damaskiranim srebrnim i crvenim pojasevima.

Dubrovnici su i izvan teritorija svoje Republike isticali grb »nationis Raguseorum«. Tako iz testamenta kapetana Ivana Ivelje, koji je umro u Palermu 1592, saznajemo za grob u franjevačkoj crkvi Santa Maria della Nova u koji su pokopali Dubrovčane, i da je na grobu bio grb Republike.⁴⁵

Uz dominikansku crkvu Sta. Maria di Castello u Genovi postojala je donedavno kapela Sv. Vlaha koja je služila za obavljanje pobožnih obreda Dubrovčana koji su se kao pomorci i trgovci nalazili u Genovi, a u slučaju smrti tu su ih pokapali. U kapeli se nalazila kamena ploča iz 1600. s natpisom o pristojbi za dubrovačke brodove i o drugim raznim odredbama, kao o služenju misa, o svečanostima u dane sv. Vlaha i nekih drugih svetaca, o pogrebima itd. U gornjem rubu ploče bili su urezani barokni grbovi Dubrovnika i Genove.⁴⁶

Možda je već i prije 1707. na vratima dubrovačkih konzulata stajao grb Republike, ali te godine donesena je zakonska odredba da ne može biti konzulom na Zapadu onaj tko ne može na vrata svoga konzularnog ureda staviti grb.⁴⁷

Grb Republike nalazio se i na posebnim zastavama koje su vijorile na pramčanom koplju, ali samo u prilikama kad je brodom zapovijedao ili njime putovao u diplomatskoj misiji neki dubrovački senator.⁴⁸

Iz dosadašnjeg izlaganja decidirano smo utvrdili da je autentični grb Republike Dubrovačke onaj sa srebrnim i crvenim pojasevima. Međutim, potrebno je analizirati jednu anomaliju koja se ponekad javlja na grbovima crtanim na ispravama građanima Republike. Naime, na nekim, ali ne svim, ispravama u ornamentu slikanom rukom i bojama nalazimo da su srebrni pojasevi zamijenjeni plavim odnosno modrim pojasevima.

Ne može se govoriti o kontinuiranoj upotrebi plave boje umjesto bijele (srebra) na grbovima crtanim na »patentama« pomoraca ili na raznim drugim potvrdama izdavanim u toku XVIII stoljeća sve do pada Republike. Uočljivo je da su ornamenti na njima rađeni više zanatski i šablonski a manje umjetnički, samo što je kompozicija boja varirala prema hiru izvođača, a ne po nekom pravilu. Kod jedne grupe nalazimo u grbu bijele i crvene pojaseve. Budući da nije upotrijebljen srebrni premaz, izvođač je lijeve i desne uglove bijelih pojaseva osjenčio plavim potezima pera kako bi stvarao iluziju preljeva koje daje srebro na svjetlosti.

Da bih to potvrdio, iznijet ću samo nekoliko primjera različitog načina bojadisanja grbova na ispravama koje su danas eksponati u Dubrovačkom muzeju i Pomorskom muzeju u Dubrovniku. U skupini kojoj je bijeli pojas osjenčen plavim potezima pera nalaze se: isprava kojom se imenuje Đura Curića konzulom u Carigradu iz 1768; konzularna diploma Mata Lazarevića u Solunu iz 1779; konzularna diploma administratora konzulata B. Đivanovića iz 1784; isprava izdana Sabu Miše Giorgi-Bona kojom se potvrđuje šestoljetna starina njegova vlasteostva po očevoj i majčinoj lozi iz 1786. U drugu skupinu sa zagasito modrim pojasevima spadaju: isprava izdana Stjepanu Bačiću, kapetanu peliga »S. Gio. Battista« iz 1803; isprava izdana Ivu Katičiću, kapetanu pulake »Inocente« iz 1804; isprava izdana kap. Ivu Milovanoviću, patrunu pulake »Madona di Rosario« iz 1807. (godinu dana poslije francuske vojne okupacije!)

Kao dokaz više kako se nije vodilo računa o tome da se na tim ispravama prikaže autentični grb Republike, neka nam posluži isprava izdana Jeru Mara Natali iz 1736. kojom knez i vijećnici potvrđuju da je vlastelin. Naime, na ispravi su dva grba Republike, na kojima umjesto srebrnih pojaseva nalazimo zlatne(!). Dakle, svi ti grbovi na ispravama ne mogu biti dokazom da se na grbu pri kraju Republike nešto izmijenilo, kako to neki hoće, gledajući s aspekta svoga vremena, kad je Austrija dala Dubrovniku crveno-plavu zastavu. Možda u tome treba tražiti politički motiv, ali ne Republike Dubrovačke nego Austrijske monarhije.

Nije isključeno da je na »meštre« koji su dekorirali isprave utjecala i priča o tri rijeke ili da ih je zavaralo damaskiranje na kamenom grbu u Kneževu dvoru, što im se moglo pričiniti da su morski valovi. Osim toga treba imati na umu da u Dubrovniku nije postojala institucija Ohmučevićeva »Bana od cimerja« kojemu se takva greška nije mogla ni smjela dogoditi.⁴⁹

Između 1792. i 1795. kovan je u Dubrovniku talir koji se popularno nazivao »libertina«. Naime, na njemu nije autentični grb Republike nego

štit francuskog tipa, a u štitu u tri reda riječ LI-BER-TAS. Takva štita nikad ni prije ni poslije ne nalazimo u dubrovačkoj heraldici. Vlada Republike nikad nije raspravljala o nekoj izmjeni svog službenog grba, pa bismo se mogli upitati kako je došlo do te pojave na libertini? Nakon nekih malverzacija s legurom talira, vlada je odlučila da se ti taliri prekuju i da se razlikuju od prethodnih na kojima je bilo žensko poprsje kao personifikacija Republike. Tako je 11. kolovoza 1791. Republika donijela odluku »di dar facultà alli signori Zecchieri che possano cambiare l'arma sulla nuova nostra moneta come meglio li parerà«. ⁵⁰ I tako su »signori Zecchieri« imajući odriježene ruke kreirali grb onako kako im se »činilo najbolje« a time su, možda, dali inspiraciju i za sporednu brodsku zastavu s natpisom »Libertas«. ⁵¹ Na taj su se način »francézarije« u dramskoj dubrovačkoj književnosti odrazile i u dubrovačkoj heraldici, ali za veoma kratko vrijeme jer već 1797. kuje se novi dukat s autentičnim grbom Republike.

BILJEŠKE

¹ U svojoj fototeci imam više od 1500 snimaka dubrovačkih heraldičkih spomenika.

² *Milan Rešetar*, Dubrovačka numizmatika, dio I, Sremski Karlovci 1924, str. 619—634.

³ U svom članku »Pečat, zastava i grb dubrovačke republike« objavljenom u listu »Dubrovnik« god. XVIII, br. 30, Dubrovnik 1909. Rešetar kaže: »Što ja o te tri stvari mogu da kažem, malo je, jer se nijesam specijalno bavio oko njih, nego sam samo sebi pribilježio što sam u tom pogledu našao baveći se dubrovačkom numizmatikom«.

⁴ Kao prvi heraldički spis smatra se »Clipeus Theutonicorum« od Konrada von Mura nastao u Njemačkoj oko 1240.

⁵ *Ramiro Bujas*, Iz dubrovačkih starina, »Rešetarov zbornik«, Dubrovnik 1931, str. 88—89.

⁶ *Piero Guelfi Camajani*, Dizionario araldico, Bologna 1940, str. 337.

⁷ *Franjo Rački*, Stari grb bosanski, Rad JAZU, knj. CI, Zagreb 1890, str. 163.

⁸ *Cvito Fisković*, Mletački reljefi XIV stoljeća u Dubrovniku, Anali Hist. inst. u Dubrovniku, god. X—XI, Dubrovnik 1966, str. 12.

⁹ *Neubecker - Rentzmann*, Wappen Bilder Lexikon, München 1974, str. 390.

¹⁰ *M. Rešetar*, Dubrovačka numizmatika (I dio), str. 626.

¹¹ *Milorad Medini*, Dubrovnik Gučetića, SAN, Beograd 1953, str. 45 — »Ko zna što je značio kult sv. Vlaha za Dubrovnik, vidi u ovom nastojanju Saračićevu da kult proširi i produbi političku misao ujedinjenja Dubrovčana u jednu kulturnu i političku zajednicu, kojoj će simbol biti sv. Vlaho, kao što je u Mlecima bio sv. Marko. Kult sv. Vlaha u Dubrovniku je nekoliko stotina godina stariji, ali prvi mu je dao politički smisao Ilija Saračić«.

¹² *Lukša Beritić*, Utvrđenja grada Dubrovnika, Zagreb 1955, str. 193.

¹³ Div. not. 15, 117—117'.

¹⁴ Cons. min. 11, 39'. »Captum fuit quod tam capitaneus quam patroni galearum que noviter armatur ad petitionem illustris domini despoti Rassie non possint depingi neque fieri facere aliquas preterquam solitas armas Comunitatis Ragusii et incliti regni Vngarie«.

¹⁵ Cons. min. 16, 142, 142'. »... item se debia ordinar che tutte le barche et zathere et gondole apte ad poterse navigar ad remi de le isole nostre et Gravosa,

Ombra, Vrbiza, Losiza et Malfo vadano in contro alla dicta armata del Santo Padre meglio in ponto che se posa de arme et de altre cose...«

¹⁶ Pri opisu pečata dubrovačkih konzulata poslužio sam se reprodukcijama iz knjige *Ilije Mitića*, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika, Dubrovnik 1973.

¹⁷ *Radovan Samardžić*, Nekoliko francuskih putopisaca XVII veka o Dalmaciji i Dubrovniku, Zbornik filozofskog fakulteta, knj. VII-1, Beograd 1963, str. 374—375.

¹⁸ *Stjepan Skurla*, Ragusa, cenni storici, Zagreb 1876, str. 51 »Lo stemma poi della città era quello dell'Ungheria, accordato alla republica, quando ottene la di lei protezione«.

¹⁹ *G. Gelcich*, Dello sviluppo civile di Ragusa, Dubrovnik 1884, str. 120. »Fin del giorno della dedizione all'Ungheria lo stemma di quel regno fu anche lo stemma della republica«.

²⁰ *M. Rešetar*, Dubrovačka numizmatika (I dio), str. 626.

²¹ Taj grb sa pticom feniksom, koji se prvi i posljednji put spominje u Ladislavovoj povelji, Dubrovčani nikad nisu upotrijebili. Čak ni na Ladislavovoj povelji nije islikan taj grb na mjestu koje je za to bilo određeno.

²² »... non derogando ceteris armorum insignis, quibus hactenus quoque modo usi estis, sed ea potius regia auctoritate confirmando, ex certa nostra scientia, damus et conferimus vobis hanc tam celebrem fenicem ea forma huius coloribus, quibus esse traditur et dipingi solet in campo celestino...«.

²³ *G. Lucari*, Copioso ristretto degli annali di Ragusa, Venezia 1605, str. 155.

²⁴ Div. canc. 39, 37. »... et se obligant ser Pasquali de Resti construere in sala dicti ser Pasqualis duo capita, unam armam domini nostri regis...«.

²⁵ U talijanskoj heraldičkoj terminologiji to se blazonira »burellato di otto pezzi« (*Ugo Morini*, »Araldica«, Firenze 1929, str. 30), ali jer mi nemamo adekvatan izraz, to ćemo se poslužiti navedenim načinom koji je isto tako u duhu heraldičke terminologije.

²⁶ *Jiří Louda*, Znaky Československyh mest, Praha, 1975.

²⁷ *G. Lucari*, Copioso ristretto degli annali di Ragusa, Venezia 1605, str. 155.

²⁸ Zbog pomanjkanja ustaljene heraldičke terminologije u nas, često dolazi do raznih načina blazoniranja (opisivanja) heraldičkih simbola, osobito kad je riječ o »počasnim komadima«, što kod neupućenih izaziva zabunu. Tako se pojas (tal. »fascio«) ponekad naziva greda (prema njemačkom »Balken«), a traka (tal. »banda«) prikazuje se opisno »Kosa greda od desne na lijevu stranu« ili poprečnica (tal. »sbarra«) »Kosa greda od lijeve na desnu stranu«. Suviše riječi! Mi ćemo se ovdje služiti terminima: pojas, traka, poprečnica.

²⁹ Fides et attestata 1795, fo. 94.

³⁰ Acta gallica 1809, spis 254.

³¹ Ibidem, spis 259. »Signor Amministratore Generale! Una delle più piacevoli esecuzioni, é, questo d'oggi. E uno fra i beni di vedere perduta l'esistenza de' stemmicreati a capriccio delle famiglie che avevan il dritto dell'invenzione. Spero di seguitare le ricerche, per abbattere anche l'altre, e quelle di pietra che fossero ne' loughi pubblici. Rimetto dunque la tela dipinta (*monumento apprezzato più d'ogni effigge del gran Tiziano*) — /podvučeno u originalu! — alla Segretaria dell' amministrazione generale, come Lo ricerca il N. 2805. Ó l'onore... frezza«.

³² Za informaciju o stanju table prije restauracije zahvalan sam dru Vinku Foretiću, tadašnjem direktoru Historijskog arhiva u Dubrovniku.

³³ *Stijepo Skurla*, Sveti Vlaho, Dubrovnik 1871, str. 144—149.

³⁴ Cons. Rogatorum 149, 141. »Prima pars est de comitendo D. D. Thesaurariis et procuratoribus Sanctae Mariae ut elligant illud typum quod eis videbitur profaciendo, ut dicitur, il lapricato e balaustrato e marmore in publico reliquiario et ut concordent de praeio cum Carlo de Francis architecto et magistro marmorario uti eis melius videbitur.«

³⁵ *Cvito Fisković*, Lastovski spomenici, Split 1966, str. 46.

³⁶ *A. Benussi*, Slika u počast Vladislava Buće, dubrovačkog vlastelina, Glasnik Dubrovačkog učenog društva Sveti Vlaho, knj. I, Dubrovnik 1929, str. 174—179.

³⁷ Do kraja XVII st. još nije bio uveden sistem označavanja boja na grbovima izrađenim u kamenu ili u crno-bijelom tisku. Taj sistem prvi je uveo francuski isusovac C. F. Menestrier u svom djelu »Abrege methodique des principes heraldiques ou du veritable art du blason« (Bordeaux 1701). Sistem se sastoji u tome da se crvena boja šrafira okomitim crtama, plava vodoravnim, dok bijelo zamjenjuje srebro itd.

³⁸ Jedan primjerak tog memoranduma nalazi se u Pomorskom muzeju u Dubrovniku i na njemu je potvrda dubrovačkog konzulata u Palermu iz 1801. da je kap. A. Škobjel ukrcao neku robu na dubrovački brigantin »Il furioso«.

³⁹ Ovaj sam termin uzeo iz njemačke heraldičke terminologije jer dosad u nas nije upotrebljavan ni protumačen. Naime, još od XIV st. bio je običaj da se glatke prazne površine boja i metala na grbovima ispunjavaju raznim geometrijskim likovima, viticama, arabeskama i sličnim šarama, što je prepušteno fantaziji umjetnika. Takvo šaranje u njemačkoj heraldičkoj terminologiji naziva se »Art der Damaszener-Klingen« odnosno kraće »Die Damaszierung«. Takve šare služe isključivo za ukrašavanje površina i nemaju heraldičkog značenja. (Vidi: *Walter Leonhard*, Das grosse Buch der Wappenkunst, München 1976, str. 135.) Napominjem da u talijanskom jeziku ima srodna riječ »damaschinare«, što znači »zlatom, srebrom išarati čelik-oružje« (*M. Deanović*, Rječnik talijanskog i hrvatskog jezika, Zagreb 1942). Damaskiranje se ne smije poistovetiti s Menestrierovim sistemom ocrtavanja, o čemu je bila riječ u napomeni 37.

⁴⁰ Karakterističan slučaj je legenda o nastanku starog austrijskog grba: na crvenom polju srebrni pojas. Kasniji »grboslovci« su izmislili priču da je grb nastao tako što je prvi Habsburgovac vojvoda Rudolf u boju bio sav obliiven krvlju, a na odjeći mu je ostao bijel samo onaj dio što ga je pokrivaio opasač!

⁴¹ Cons. Rogatorum 1659. 3, 239. »... fa ordinare al capitano Paolo Ruschi di spendere 700 pezze reali da atto per provedere con 500 di dette pezze una collana d'oro con una medaglia pendente ed avente da un lato l'effigie di S. Biaggio e dall'altro le insegne della Republica, e colle rimanenti 200 pezze un bacile e boccale d'argento, egualmente colle insegne della Republica, e di presentarli in dono al cavaliere Pietro di Iveglia Ohmucevich per i servizi prestati alla Republica«.

⁴² *M. Rešetar*, Dubrovačka numizmatika (II dio) str. 306.

⁴³ *Vinko Ivančević*, Ivan Ivelja Ohmučević, »Mogućnosti«, br. 7, Split 1972, str. 810.

⁴⁴ Acta S. Marie Maioris 1803. br. 589/2/71. »... che si compiacchia fare costa una Medaglia di valore intrinseco di zecchini veneziani in oro cinquanta con l'impronta da una parte dell' arme della nostra Republica di cui le conpieghiano il disegno in questa nostra e dall' altra coll' iscrizione Aloysio Mozzi Senatus Ragusinus«.

⁴⁵ Test. 49, 134. »... et sepeliri iussit intus sepulturam nationis Raguseorum... ante altare Sancti Blasii... legavit uncias sex in pecunia... ad effectum faciendi la bucca di detta sepultura di marmora con l'arme di detta natione«.

⁴⁶ *Vinko Ivančević*, O Dubrovčanima u Genovi u drugoj polovini XVIII stoljeća, Anali Hist. inst. u Dubrovniku, Dubrovnik 1966, str. 357.

⁴⁷ Cons. min. 120, fol. 67. »... avendo fatto la legge che non possano essere nostri consoli in Ponente coloro non possano innalzar l'arme della Repub. alle porte della loro casa, far registrare la loro patente consolare.«

⁴⁸ *Josip Luetić*, O državnoj zastavi Dubrovačke Republike (separat), Zadar 1967, str. 11.

⁴⁹ Od XIV st. na Zapadu se organiziraju posebna zanatska udruženja (cehovi) koji se bave izradom grbova po zakonima heraldike. Na čelu takvog udruženja stajao je majstor koji se nazivao »Rè d'armi« ili »Wappenkönig«. Tajna njihova zanata nije se zapisivala nego se prenosila s koljena na koljeno. Tako je i naš don Pedro Ohmučević, koji je dao iz častohleplja sastaviti prvi »Ilirski grbovnik« da bi mu dao arhaičnost, izmislio nekog popa Stanislava Rubčića kao »Bana od cimerja« na dvoru cara Dušana, koji je navodno tvorac toga grbovnika »prona-

denog« u Svetoj Gori. U Dubrovniku »Rè d'armi« nikad nije postojao, kao ni u Mletačkoj Republici.

⁵⁰ Cons. rogatorum 198, fo. 163.

⁵¹ Cons. rogatorum (18. III 1793) 4, 175. »... essendo la bandiera ragusea Libertas bandiera secundaria, potessero anche questa adoperare ma sempre come secundaria«.

ARMOIRIES D'ETAT DE LA REPUBLIQUE DE DUBROVNIK

Vito Galzinski

L'auteur recherche l'héraldique peu connue de Dubrovnik: on ne peut parler de ses origines que pendant la période du gouvernement suprême de Venise à Dubrovnik, c'est-à-dire de 1205 à 1358. Les Vénitiens imposent leur lion de St-Marc à Dubrovnik et certains exemplaires de telles armoiries se sont conservés sur le territoire de la République de Dubrovnik et à l'entour. Au milieu du XIVes., lors du passage de la domination vénitienne au pouvoir ecclésiastique hongrois, Dubrovnik commence à utiliser des armoiries dans le champ desquelles se trouve la lettre gothique R (Raguse). Mais leur emploi est de courte durée car elles sont remplacées par d'autres, prises aux rois croato-hongrois après 1358, lorsque Dubrovnik accepte leur protection et qui, utilisées pendant des siècles deviennent les armoiries officielles traditionnelles, même après la rupture formelle avec les monarques croato-hongrois, en 1526. En même temps, la République de Dubrovnik emploie, outre ces armoiries, l'effigie de Saint Blaise comme armoiries d'Etat. Les anciennes armoiries hongroises que les souverains, en plus de Dubrovnik, partageaient avec d'autres villes de Bohême et de Slovaquie, se composaient de 8 barres horizontales argent et rouges. De sorte que les armoiries authentiques de la République de Dubrovnik furent celles qui comportaient des barres horizontales argent et rouges et qui furent largement appliquées à Dubrovnik. L'auteur attire l'attention sur le fait que nombreux sont les cas au XVIIIes. — surtout aux environs de la chute de la République — où les barres argent ont été remplacées par des barres bleu clair ou bleu foncé, ce qui n'était pas conditionné par le drapeau rouge et bleu que l'Autriche donnait à Dubrovnik, mais par un emploi plus libre de la couleur suivant le désir du réalisateur car, à Dubrovnik, n'existait pas de corporation de maîtres spécialisés dans l'exécution des armoiries d'après les lois de l'héraldique et respectant leurs prescriptions. Entre 1792 et 1795 se frappe à Dubrovnik le thaler »libertin«, ainsi nommé d'après les armoiries, sur l'écu desquelles se trouve, sur trois rangs, le mot LI — BER — TAS. L'auteur pose la question suivante: un tel écu qui, ni avant ni après ne se trouve dans l'héraldique de Dubrovnik, forme-t-il vraiment des armoiries, car le gouvernement de la République n'a jamais discuté le changement de ses armoiries officielles? Si on est arrivé à de tels changements sur le »libertin«, c'est que le gouvernement, après les malversations concernant l'alliage du thaler, a décidé de le refondre et a laissé les mains libres aux monnayeurs quant à la création des armoiries. Mais, en 1797, est fondu le nouveau ducat, avec les armoiries authentiques de la République.